

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Παραρλάμα» Δημοσθένη Βουτυρά: μελέτη ρεαλιστικού διηγήματος

Συγγραφή: ΧΑΡΙΤΩΝ ΜΑΔΕΝΛΗΣ

Εφαρμογή: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΚΗΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνι 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

«Παραρλάμα» Δημοσθένη Βουτυρά: μελέτη ρεαλιστικού διηγήματος

Εφαρμογή σεναρίου

Νικόλαος Κούκης

Δημιουργία σεναρίου

Χαρίτων Μαδενλής

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

2ο Γενικό Λύκειο Κηφισιάς

Χρονολογία

Από 15-1-2014 έως 26-2-2014

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

8 ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: δημιουργία ομάδας/μαθήματος στη διαδικτυακή πλατφόρμα Edmodo¹

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Ξεκινώντας από τις προϋποθέσεις υλοποίησης, τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και οι μαθητές² ήταν εξοικειωμένοι με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, γιατί είχαν εφαρμόσει μαζί και άλλα αντίστοιχα στο πλαίσιο του μαθήματος των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά και κατά την προηγούμενη.

Ακόμη, όλοι οι μαθητές γνώριζαν ήδη να χρησιμοποιούν καλά το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (Ms-Word), καθώς και το λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων (Ms-PowerPoint) και μπορούσαν να διαχειριστούν με μεγάλη άνεση τον προσωπικό τους λογαριασμό στην πλατφόρμα ψηφιακής τάξης Edmodo· δηλαδή ήταν σε θέση να παρακολουθούν το υλικό που είχε αναρτηθεί στην εν λόγω πλατφόρμα, να πραγματοποιούν οι ίδιοι αναρτήσεις, αλλά και να σχολιάζουν τις εργασίες/υλικό των υπολοίπων μαθητών ή/και ομάδων.

Τέλος, όσον αφορά τη διαθεσιμότητα του εργαστηρίου πληροφορικής του σχολείου δεν ήταν δυνατόν να διασφαλιστεί για όλες τις διδακτικές ώρες της εφαρμογής. Ωστόσο, αυτό δεν αποτέλεσε πρόβλημα, γιατί κάποιοι μαθητές του τμήματος προθυμοποιήθηκαν να φέρνουν στο σχολείο τους φορητούς τους υπολογιστές, οπότε σε συνδυασμό με την ύπαρξη ασύρματης σύνδεσης οι ομάδες μπόρεσαν να εργαστούν σε ηλεκτρονικό υπολογιστή ακόμη και στην αίθουσα διδασκαλίας.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

¹ Τα Φύλλα εργασίας, η πορεία εφαρμογής και όλες οι αναρτήσεις των μαθητών βρίσκονται στον χώρο της ομάδας/ενότητας του Edmodo που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες εφαρμογής του συγκεκριμένου σεναρίου.

² Στο παραπάνω κείμενο το αρσενικό γραμματικό γένος (π.χ. οι μαθητές) περιλαμβάνει και το θηλυκό για λόγους οικονομίας και αποφυγής επαναλήψεων.

Το σενάριο στηρίζεται

Χαρίτων Μαδενλής, «Παραρπάμα» Δημοσθένη Βουτυρά: μελέτη ρεαλιστικού διηγήματος, Νεοελληνική Λογοτεχνία Β΄ Λυκείου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

—

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη εφαρμογή πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2013-2014 στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας της Β΄ Λυκείου. Το θέμα του συνταγμένου σεναρίου ήταν η εξέταση βασικών αρχών του ρεαλισμού και του νατουραλισμού μέσω της μελέτης του διηγήματος «Παραρπάμα» του Δημοσθένη Βουτυρά. Οι μαθητές δουλεύοντας κυρίως ομαδικά και με τη χρήση εφαρμογών των ηλεκτρονικών υπολογιστών κλήθηκαν να ανιχνεύσουν τα κύρια γνωρίσματα του ρεαλισμού και του νατουραλισμού στο διήγημα αυτό και να προβληματιστούν για ζητήματα όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός και η λογοκρισία στην τέχνη. Στο τέλος της εφαρμογής τούς ζητήθηκε να συνθέσουν το δικό τους κείμενο αναπτύσσοντας την άποψή τους για τα θέματα που πραγματεύεται το διήγημα.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο αρχικό σενάριο, βασική επιδίωξη ήταν να γνωρίσουν οι μαθητές τα χαρακτηριστικά των λογοτεχνικών ρευμάτων του ρεαλισμού και του νατουραλισμού προβληματιζόμενοι κυρίως για το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού και τις αιτίες που το προκαλούν. Σημείο αναφοράς και μοναδικό κείμενο της εφαρμογής αποτέλεσε το διήγημα «Παραρπάμα» του Δημοσθένη Βουτυρά, καθώς πραγματεύεται το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού και έχει ρεαλιστικά χαρακτηριστικά τα οποία μπόρεσαν χωρίς δυσκολία να προσεγγίσουν οι μαθητές. Επίσης, το συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο είναι κατανοητό και αρεστό στους

μαθητές χάρη στη σαφή δομή, την κατανοητή γλώσσα και το πρωτότυπο περιεχόμενο.

Όσον αφορά στη διαδικασία εφαρμογής, ζητήθηκε από τους μαθητές να εκπονήσουν εργασίες/δραστηριότητες που δεν περιορίζονταν μόνο στην απλή αναζήτηση και καταγραφή πληροφοριών, αλλά τους κινητοποίησαν προς έναν πιο ενεργητικό ρόλο, καθώς έπρεπε συνεργαζόμενοι σε ομάδες να κρίνουν, να επιλέξουν και να αξιολογήσουν πληροφορίες και έπειτα να δημιουργήσουν δικά τους πρωτότυπα κείμενα.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές:

- να γνωρίσουν το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού εντοπίζοντας κάποιες από τις αιτίες που το προκαλούν,
- να κατανοήσουν πως προβλήματα που αντιμετώπισε η ελληνική κοινωνία στις αρχές του 20^{ού} αιώνα επανεμφανίζονται μετά από έναν αιώνα,
- να διαπιστώσουν τη στενή σχέση του λογοτεχνικού έργου με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της εποχής κατά την οποία δημιουργείται.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές:

- να γνωρίσουν τη διαφορετική σημασία που έχουν οι λέξεις *ρεαλισμός*, *ρεαλιστής*, *ρεαλιστικός* σε διαφορετικά συμφραζόμενα,
- να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ρεαλισμού ως λογοτεχνικού ρεύματος,
- να συνειδητοποιήσουν ότι το ρεύμα του ρεαλισμού δεν περιορίζεται μόνο στη λογοτεχνία αλλά αφορά και άλλες μορφές τέχνης,

- να κατανοήσουν τις ιδιαίτερες συνθήκες της ελληνικής κοινωνίας στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα που οδήγησαν στην εμφάνιση του ρεαλισμού στη λογοτεχνία.

Γραμματισμοί

Μετά το τέλος της εφαρμογής του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές να είναι σε θέση:

- να διακρίνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ρεαλισμού στα λογοτεχνικά κείμενα,
- να εντοπίζουν τα εκφραστικά μέσα με τα οποία τα λογοτεχνικά κείμενα παρουσιάζουν τα θέματα τα οποία πραγματεύονται,
- να συνεργάζονται στο πλαίσιο της ομάδας και στον εικονικό χώρο της πλατφόρμας Edmodo.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την εφαρμογή χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας με παρέμβαση του εκπαιδευτικού όταν αυτό κρινόταν σκόπιμο. Η συνεργασία μεταξύ των μαθητών, καθώς και μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού στηρίχθηκε κυρίως στη χρήση της διαδικτυακής πλατφόρμας Edmodo. Με την επιλογή της πλατφόρμας αυτής και της δυναμικής την οποία ενέχει, επιτεύχθηκε η αλληλεπίδραση και η ανατροφοδότηση πέρα από τη σχολική τάξη με αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν. Έτσι, οι μαθητές κατάφεραν να συνεργαστούν μεταξύ τους και να εμπλακούν ενεργά αποφασίζοντας σε κάποιο βαθμό οι ίδιοι για τον ρυθμό προόδου των εργασιών τους.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το συγκεκριμένο διήγημα πραγματεύεται το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και αναδεικνύει προβληματισμούς που εντοπίζονται στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα της χώρας μας. Τα θεματικά στοιχεία που συνδέουν το λογοτεχνικό έργο με την εποχή μας μπορούν να ανιχνευτούν από

μαθητές εφηβικής ηλικίας, ευαισθητοποιημένους σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα και να λειτουργήσουν ως έναυσμα για να καταθέσουν τη δική τους άποψη για το θέμα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η διδασκαλία λογοτεχνικών έργων που εντάσσονται στα ρεύματα του ρεαλισμού και του νατουραλισμού περιλαμβάνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Β΄ Λυκείου και μάλιστα με σαφή προσανατολισμό στην επισήμανση του κοινωνικού προβληματισμού που αναδύεται στα έργα του ρεαλισμού. Η παρούσα εφαρμογή κινήθηκε προς την επίτευξη του στόχου αυτού, καθώς οι μαθητές κλήθηκαν να διερευνήσουν το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού και να εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο το προσεγγίζει η λογοτεχνία.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στην εφαρμογή αυτή οι ΤΠΕ διαδραμάτισαν πρωταρχικό ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκαν εφαρμογές, όπως η δημιουργία εννοιολογικού χάρτη, που ευνοούν την κριτική προσέγγιση του υλικού από τους μαθητές. Επίσης, η μαθησιακή διαδικασία έγινε πιο ελκυστική με τη συνδρομή των ΤΠΕ, καθώς δημιουργήθηκε ένα αυθεντικό επικοινωνιακό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι μαθητές δημιούργησαν και δημοσίευσαν τα κείμενά τους. Τέλος, η χρήση του Edmodo επέτρεψε τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση των μαθητών τόσο μεταξύ τους όσο και με τον εκπαιδευτικό.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΛ Β΄ Λυκείου:

Δημοσθένης Βουτυράς, [«Παραράμμα»](#)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Γ Ζουμπουλάκη. 2011. Μια θρυλική συνοικία, μια καταραμένη ταινία. *Το Βήμα*, 5-6-2011. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=404776&h1=true#commentForm> [20-01-2014]

Παρίση, Ι. & Παρίση, Ν. 2000. [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#). Αθήνα: ΟΕΔΒ (λήμμα για τον ρεαλισμό). [20-01-2014]

Ταινίες

[Συνοικία το όνειρο](#), Αλέκος Αλεξανδράκης, 1961 [00:04-00:07].Βίντεο

[Νυχτερινός επισκέπτης: Αλέκος Αλεξανδράκης](#) [00:32-00:35] (ντοκιμαντέρ) [πηγή: Ψηφιακό Αρχείο της ΕΡΤ].

[Παραπλάμα, γραφιστικό αφήγημα](#), Πέτρου, Θ. & Βανέλλου, Δ. [πηγή: www.netschoolbook.gr]

Ιστοσελίδες

Πύλη για την ελληνική γλώσσα: [Λεξικό της κοινής νεοελληνικής](#), [Σώμα Νέων Ελληνικών Κειμένων](#)

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: [Ελληνική Ιστορία](#)

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση (μία διδακτική ώρα)

1η ώρα (αίθουσα διδασκαλίας)

Η εφαρμογή του σεναρίου άρχισε στις 15/1/2014 στην αίθουσα διδασκαλίας του συγκεκριμένου τμήματος της Β' Λυκείου. Οι μαθητές χωρίστηκαν σε πέντε ομάδες και τοποθετήθηκαν σε διαφορετικά θρανία ανά ομάδα. Για την υλοποίηση της εφαρμογής είχε από πριν συμφωνηθεί πως τέσσερις μαθητές θα έφερναν στο σχολείο τους φορητούς τους υπολογιστές (Laptop) για τις ανάγκες του μαθήματος. Έτσι, μαζί με τον φορητό υπολογιστή του σχολείου και του εκπαιδευτικού υπήρχαν στην

αίθουσα διδασκαλίας έξι φορητοί υπολογιστές με σύνδεση στο διαδίκτυο (υπήρχε ασύρματη σύνδεση στον όροφο της αίθουσας διδασκαλίας) και η κάθε ομάδα μπορούσε να εργαστεί σε υπολογιστή ακόμη και όταν δεν υπήρχε η δυνατότητα χρήσης του εργαστηρίου πληροφορικής του σχολείου.

Στην αρχή της διδακτικής ώρας οι μαθητές ενημερώθηκαν πως ο εκπαιδευτικός είχε δημιουργήσει μια ομάδα/μάθημα στη διαδικτυακή πλατφόρμα Edmodo μέσω της οποίας θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στο υλικό που είχε αναρτηθεί, να αναρτούν τις εργασίες τους και να σχολιάζουν τις εργασίες των υπολοίπων, ακόμη και από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του σπιτιού τους. Η πλατφόρμα αυτή ήταν ήδη γνωστή στους μαθητές, γιατί είχαν πραγματοποιήσει με τη συνδρομή της και άλλες παρόμοιες εφαρμογές στο παρελθόν.

Στη συνέχεια, οι ομάδες κλήθηκαν να εξακριβώσουν τη χρήση των λέξεων *ρεαλισμός*, *ρεαλιστής* και *ρεαλιστικός* στον καθημερινό και επιστημονικό λόγο γράφοντας προτάσεις και αναζητώντας στα [Σώματα Κειμένων](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα παραδείγματα χρήσης τους. Δόθηκε έμφαση στο ότι με τη βοήθεια του [ηλεκτρονικού λεξικού](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα θα έπρεπε να αποσαφηνίζονται όλες οι πιθανές σημασίες των λέξεων.

Τέλος, οι μαθητές έπρεπε να αναζητήσουν τη λέξη *ρεαλισμός* στην εφαρμογή Google Images και να επιλέξουν δύο φωτογραφίες οι οποίες κατά τη γνώμη τους θα αποκάλυπταν με εύληπτο τρόπο τη σημασία των συγκεκριμένων λέξεων³.

Στο αρχικό σενάριο προτεινόταν ως άσκηση για το σπίτι να αξιοποιήσουν οι μαθητές τις εργασίες όλων των ομάδων και να γράψουν ένα πλήρες λήμμα για τις λέξεις *ρεαλισμός*, *ρεαλιστής*, *ρεαλιστικός* συνοδεύοντάς το με δύο ταιριαστές εικόνες ώστε κατά την επόμενη συνάντηση η ολομέλεια της τάξης να επιλέξει την πιο ολοκληρωμένη εργασία, την οποία θα αναρτούσαμε στο ελεύθερο διαδικτυακό λεξικό [Βικιλεξικό](#). Ωστόσο, προκρίθηκε η επιλογή να μη δοθεί η συγκεκριμένη

³ Ενδεικτικές απαντήσεις βλ. στον Φάκελο τεκμηρίων στα [ergasia_1_1hs_wras](#), [ergasia_2_1hs_wras](#) και [ergasia_3_1hs_wras](#).

άσκηση, από τη μια γιατί η εργασία που είχαν ήδη πραγματοποιήσει στην τάξη (και την είχαν αναρτήσει στο Edmodo) κινούνταν προς τον ίδιο προσανατολισμό και από την άλλη γιατί το συγκεκριμένο τμήμα δεν επεδείκνυε ιδιαίτερη συνέπεια σε ασκήσεις που έπρεπε να πραγματοποιηθούν εκτός διδακτικής ώρας.

Β' φάση (έξι διδακτικές ώρες)

2η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Στις 22/1/2014 οι μαθητές ήλθαν στο εργαστήριο πληροφορικής τους σχολείου και ανά ομάδα χρησιμοποίησαν έναν από τους διαθέσιμους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Κατά την ώρα αυτή ασχολήθηκαν με τη μελέτη του ρεαλισμού ως λογοτεχνικού ρεύματος. Πιο συγκεκριμένα ζητήθηκε από τις ομάδες να μελετήσουν το λήμμα για το ρεαλισμό που περιέχεται στο [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#) προκειμένου να αποδελτιώσουν τις πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο και τόπο εμφάνισης του ρεαλισμού, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, τις διαφορετικές του μορφές, τους κύριους εκπροσώπους και τα έργα με τα οποία εμφανίστηκε στην Ελλάδα. Για να οργανώσουν την απάντησή τους με τρόπο παραστατικό τους προτάθηκε η χρήση ενός διαδικτυακού εργαλείου δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών που είχαν χρησιμοποιήσει ξανά στο παρελθόν, του [bubbl.us](#). Οι εννοιολογικοί χάρτες που δημιουργήθηκαν από τις ομάδες αναρτήθηκαν στο Edmodo του μαθήματος για να είναι δυνατή η ανατροφοδότηση. Ο στόχος ήταν, με τη συνδρομή των σχολίων των μελών των υπολοίπων ομάδων να βελτιωθούν οι αρχικοί αυτοί εννοιολογικοί χάρτες. Παρά την παραίνεση του εκπαιδευτικού, κανένα σχόλιο δεν έγινε εντός της πλατφόρμας παρά μόνο ειπώθηκε προφορικά ότι όλοι οι εννοιολογικοί χάρτες ήταν καλοί και παραστατικοί⁴.

⁴ Ενδεικτικές απαντήσεις στον Φάκελο τεκμηρίων στα [bubbl.us_omada_1](#), [bubbl.us_omada_2](#) και [bubbl.us_omada_3](#).

3η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Η επόμενη συνάντηση με τους μαθητές πραγματοποιήθηκε στις 23/1/2014 στο εργαστήριο πληροφορικής. Ο εκπαιδευτικός πρότεινε στους μαθητές να αναγνώσει κάποιος από αυτούς το διήγημα, ωστόσο δεν υπήρξε καμιά προθυμία από την πλευρά τους. Έτσι, το διήγημα «Παραρλάμα» του Δημοσθένη Βουτυρά το διάβασε δυνατά στην τάξη ο εκπαιδευτικός και αμέσως μετά την ανάγνωση ξεκίνησε μια συζήτηση προκειμένου να γίνει κατανοητή η ένταξή του στο λογοτεχνικό ρεύμα του ρεαλισμού. Για να διαπιστώσουν, μάλιστα, έμπρακτα σε ποιο βαθμό αποτυπώνονταν μέσα στο συγκεκριμένο διήγημα οι συνθήκες διαβίωσης στις πόλεις κατά την εποχή στην οποία αυτό αναφέρεται, αναζήτησαν στο διαδίκτυο πληροφορίες για τις αρχές 20ού αιώνα και έγραψαν ένα σχετικό άρθρο εμπλουτίζοντάς το με εικονογραφικό υλικό. Για την πραγματοποίηση της δραστηριότητας αυτής⁵ προτάθηκε η αναζήτηση πληροφοριών στην ιστοσελίδα του [Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού](#). Επειδή δεν κατόρθωσαν όλες οι ομάδες να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους, ζητήθηκε να τις αποθηκεύσουν έως το σημείο που είχαν φτάσει και να τις συνεχίσουν κατά τη διάρκεια της επόμενης συνάντησης.

4η ώρα (αίθουσα διδασκαλίας)

Στις 5/2/2014 οι μαθητές συνέχισαν στην αίθουσα διδασκαλίας τις εργασίες της προηγούμενης ώρας. Το γεγονός ότι κάποιες ομάδες ήταν πιο συνεπείς και είχαν σχεδόν ολοκληρώσει τις εργασίες, ενώ κάποιες άλλες είχαν μείνει πίσω οδήγησε τον εκπαιδευτικό στην απόφαση να δώσει μια επιπλέον γραπτή άσκηση στους μαθητές που είχαν ολοκληρώσει τις υποχρεώσεις στις ομάδες τους για να μην ενοχλούν τους υπόλοιπους και για να μη βαρεθούν οι ίδιοι. Ένας ακόμη λόγος ήταν ότι σε γενικές γραμμές στις εργασίες τους οι μαθητές δεν είχαν εμβαθύνει αρκετά και δεν είχαν

⁵ Ενδεικτικές απαντήσεις στον Φάκελο τεκμηρίων στα *ergasies_2hs_omadas_3h-4h_wra*, *ergasies_4hs_omadas_3h-4h_wra* και εντός των αρχείων *ergasies_1hs_omadas_1h-7h_wra*, *ergasies_3hs_omadas_1h-7h_wra*, γιατί κάποιες ομάδες μαθητών δημιούργησαν ένα μόνο αρχείο για τις εργασίες τους.

εστιάζει στο αν και το πώς οι πληροφορίες που αφορούσαν τις συνθήκες διαβίωσης στα αστικά κέντρα της Ελλάδας των αρχών του 20ού αιώνα εντοπίζονταν στο διήγημα. Η άσκηση την οποία κλήθηκαν να απαντήσουν γραπτώς ήταν να εντοπίσουν στοιχεία ρεαλιστικής γραφής στο διήγημα και να παραθέσουν χωρία που αποδείκνυαν τις επιλογές τους⁶.

5η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Κατά την επόμενη συνάντηση στις 12/2/2014 στο εργαστήριο πληροφορικής, οι μαθητές μελέτησαν την ηθική συμπεριφορά των ηρώων του διηγήματος, αναλύοντας τις αιτίες της ώστε να συνδέσουν το κείμενο με το λογοτεχνικό ρεύμα του νατουραλισμού, ασχολούμενοι ανά ομάδα με διαφορετική δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ομάδα μελέτησε τη συμπεριφορά των ηρώων του διηγήματος απέναντι στον Φάρμα και προσπάθησε να τη δικαιολογήσει. Η δεύτερη ομάδα παρουσίασε τις αντιδράσεις των συναδέλφων του Φάρμα, όταν έβλεπαν επανειλημμένα να γράφεται η μυστηριώδης λέξη στον τοίχο και αναζήτησε τις αιτίες τους. Η τρίτη ομάδα παρουσίασε την ψυχική κατάσταση του Φάρμα και τις αντιδράσεις του, επιχειρώντας να ανιχνεύσει τις αιτίες των πράξεών του. Η τέταρτη ομάδα εντόπισε σημεία του διηγήματος, στα οποία αποκαλύπτεται ότι ο Φάρμας παρουσιάζεται από τον αφηγητή ως άνθρωπος κενός από αισθήματα. Τέλος, η πέμπτη ομάδα παρατήρησε τη στάση του αφηγητή απέναντι στον Φάρμα και τις αιτίες που οδήγησαν στην ψυχική ερήμωση του ήρωα, εντοπίζοντας στο κείμενο τα σχετικά χωρία.

Αν και δε διατυπώθηκαν ιδιαίτερες απορίες για το αντικείμενο της δραστηριότητας κάθε ομάδας, καμιά δεν ολοκλήρωσε την εργασία της. Κάποιες ομάδες κράτησαν σημειώσεις στον επεξεργαστή κειμένου και αποθήκευσαν το αρχείο τους στο Edmodo για να το συνεχίσουν κατά την επόμενη συνάντηση.

⁶ Ενδεικτικές απαντήσεις ό.π. στο [ergasies_5_2_2014](#).

6η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Στις 19/2/2014 πραγματοποιήθηκε μια ακόμη συνάντηση με τους μαθητές στο εργαστήριο πληροφορικής. Οι ομάδες συνέχισαν τις εργασίες των προηγούμενων ωρών και τις ολοκλήρωσαν. Οι ερωτήσεις αναφορικά με τις προς υλοποίηση δραστηριότητες ήταν ελάχιστες. Απεναντίας διατυπώθηκαν ερωτήσεις για το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο του διηγήματος, καθώς κάποιοι μαθητές είχαν την απορία τι είδους εργοστάσιο ήταν αυτό στο οποίο δούλευε ο Φάρμας και τι προϊόντα κατασκεύαζε στις αρχές του 20ού αιώνα. Πάνω στο συγκεκριμένο θέμα έγινε μια συζήτηση δέκα περίπου λεπτών προκειμένου να αναφερθούν κάποια ιστορικά στοιχεία για να προσδιοριστεί σαφέστερα η εποχή του διηγήματος και η εικόνα των αστικών περιοχών των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Μετά την ολοκλήρωσή τους οι εργασίες της πέμπτης και έκτης ώρας αναρτήθηκαν στο Edmodo προκειμένου να σχολιαστούν από τα μέλη των υπόλοιπων ομάδων⁷.

7η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Η επόμενη συνάντηση με τους μαθητές πραγματοποιήθηκε στις 20/2/2014 στο εργαστήριο πληροφορικής. Αρχικά προβλήθηκε σύντομο απόσπασμα τριών λεπτών από τη νεορεαλιστική ταινία [Συνοικία το όνειρο](#) του Αλέκου Αλεξανδράκη, καθώς και το [γραφιστικό αφήγημα](#) του Θανάση Πέτρου και του Δημήτρη Βανέλλη, το οποίο στηρίζεται στο συγκεκριμένο διήγημα του Δ. Βουτυρά.

Στη συνέχεια, οι δύο πρώτες ομάδες αναζήτησαν χαρακτηριστικά του ρεαλισμού στην ταινία, παρακολούθησαν απόσπασμα από τη συνέντευξη του Αλέκου Αλεξανδράκη στην εκπομπή της ΕΡΤ «[Νυχτερινός επισκέπτης](#)» του Άρη Σκιαδόπουλου και, αφού διάβασαν το άρθρο της εφημερίδας *Το Βήμα* με τίτλο «[Μια θρυλική συνοικία, μια καταραμένη ταινία](#)» του Γιάννη Ζουμπουλάκη που αφορά στις

⁷ Ενδεικτικές απαντήσεις ό.π. στα *ergasies_1hs_omadas_1h-7h_wra*, *ergasies_3hs_omadas_1h-7h_wra* και *ergasies_5hs_omadas_5h-6h_wra*.

αντιδράσεις που προκάλεσε η προβολή της ταινίας του Αλεξανδράκη, συνέθεσαν ένα κείμενο για τους λόγους στους οποίους αποδίδουν τις αντιδράσεις αυτές⁸.

Οι υπόλοιπες τρεις ομάδες ασχολήθηκαν με τους τρόπους με τους οποίους το γραφιστικό αφήγημα αποδίδει τον νατουραλιστικό χαρακτήρα του διηγήματος και συνέθεσαν κριτική για τη γραφιστική διασκευή του λογοτεχνικού κειμένου⁹.

Στο τέλος της διδακτικής ώρας παρουσιάστηκαν στην ολομέλεια της τάξης οι εργασίες των ομάδων, χωρίς δυστυχώς να υπάρξει επαρκής χρόνος για συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μαθητών.

Γ' φάση (μία ώρα)

8η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Στις 26/2/2014 πραγματοποιήθηκε η τελευταία συνάντηση με τους μαθητές στο πλαίσιο της παρούσας εφαρμογής στο εργαστήριο πληροφορικής. Οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν ανάμεσα σε τρεις προτεινόμενες εργασίες· δηλαδή α) την παρουσίαση του θέματος του κοινωνικού αποκλεισμού στις μέρες μας, β) την παρουσίαση του θέματος της επίδρασης που ασκεί η τέχνη και των κρουσμάτων λογοκρισίας και γ) την παρουσίαση του διηγήματος «Παραρλάμα» στην ελεύθερη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια [Βικιπαίδεια](#). Οι δύο πρώτες εργασίες επιτρεπόταν να έχουν όποια μορφή επιθυμούσαν οι μαθητές, όπως άρθρο, διήγημα, ποίημα, σύντομο θεατρικό κείμενο, σκίτσο, αρχείο PowerPoint, αφίσα. Καμιά ομάδα δεν επέλεξε την τρίτη εργασία, τέσσερις ομάδες επέλεξαν την πρώτη και μια ομάδα τη δεύτερη¹⁰.

⁸ Βλ. ενδεικτική απάντηση στο [ergasies_1hs_omadas_1h-7h_wra](#).

⁹ Βλ. ενδεικτική απάντηση στο [ergasies_3hs_omadas_1h-7h_wra](#).

¹⁰ Βλ. απαντήσεις στα [parousiasi_1_8hs_wras](#), [parousiasi_2_8hs_wras](#), [parousiasi_3_8hs_wras](#), [ergasia_4_8hs_wras](#) και [ergasia_5_8hs_wras](#).

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(κοινό για όλες τις ομάδες)

Α΄ ΦΑΣΗ

Δραστηριότητες πρώτης διδακτικής ώρας

Οι λέξεις **ρεαλιστής, ρεαλισμός, ρεαλιστικός** χρησιμοποιούνται ως ειδικοί όροι από την επιστήμη και τη λογοτεχνία, αλλά και στον καθημερινό λόγο από όλους μας.

1. Γράφουμε μία πρόταση με καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις.
2. Αφού επισκεφθούμε τα σώματα κειμένων στην ιστοσελίδα [Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα](#), όπου υπάρχει αποδελτιωμένο τα αρχείο των εφημερίδων *Μακεδονία* και *Τα Νέα*, αναζητάμε τις παραπάνω λέξεις και καταγράφουμε δύο προτάσεις για καθεμιά από τις τρεις λέξεις, όπου γίνεται διαφορετική χρήση της σημασίας των λέξεων.
3. Στο [ηλεκτρονικό λεξικό της Πύλης](#) αναζητάμε τις λέξεις που χρησιμοποιήσαμε στην προηγούμενη δραστηριότητα και καταγράφουμε τις διαφορετικές τους σημασίες.
4. Αναζητάμε στην εφαρμογή Εικόνες της μηχανής αναζήτησης Google (Google Images) τη λέξη ρεαλισμός και επιλέγουμε δύο φωτογραφίες που κατά τη γνώμη μας αποδίδουν με πετυχημένο τρόπο δύο διαφορετικές σημασίες της λέξης αιτιολογώντας την επιλογή μας.
5. Το υλικό κάθε ομάδας πρέπει να αναρτηθεί στο Edmodo του μαθήματος.

Β΄ ΦΑΣΗ

Δραστηριότητες δεύτερης διδακτικής ώρας

Στο [Λεξικό λογοτεχνικών όρων](#) υπάρχει λήμμα για τον ρεαλισμό. Το διαβάζουμε και αποδελτιώνουμε τις απαραίτητες πληροφορίες τις οποίες θα οργανώσουμε με τη βοήθεια ενός εννοιολογικού χάρτη (π.χ. <https://bubbl.us>). Οι πληροφορίες που θα αποδελτιώσουμε πρέπει να αφορούν:

- τον χρόνο και τόπο εμφάνισης του ρεαλισμού γενικά στην τέχνη και ειδικά στη λογοτεχνία
- τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ως λογοτεχνικού ρεύματος
- τις διαφορετικές του μορφές
- τους κύριους εκπροσώπους και τα έργα με τα οποία εμφανίστηκε στην Ελλάδα.

Τον εννοιολογικό πίνακα που δημιουργήσαμε τον μεταφορτώνουμε (upload) στο Edmodo του μαθήματος ώστε να μπορεί ο καθένας να τον δει. Στο σπίτι σε συνεργασία με τα άλλα μέλη της ομάδας μας παρατηρούμε τους εννοιολογικούς χάρτες των άλλων ομάδων και, αν το θεωρούμε απαραίτητο, διορθώνουμε ή συμπληρώνουμε τον δικό μας εννοιολογικό χάρτη.

Δραστηριότητες τρίτης και τέταρτης διδακτικής ώρας

Διαβάζουμε το διήγημα στην τάξη. Όπως διαπιστώσαμε στις προηγούμενες δραστηριότητες στόχος του ρεαλισμού είναι η αληθοφάνεια και η πειστική απόδοση της πραγματικότητας. Για να κρίνουμε σε ποιο βαθμό ισχύει αυτό για το διήγημα που μελετούμε πρέπει να εξακριβώσουμε ποια είναι αυτή η πραγματικότητα την εποχή στην οποία αναφέρεται. Επομένως:

1. Αναζητάμε πληροφορίες για τις συνθήκες ζωής στα αστικά κέντρα της Ελλάδας κατά την εποχή στην οποία αναφέρεται το διήγημα (αρχές 20ού αι.). Πλούσιο και έγκυρο υλικό υπάρχει στην ιστοσελίδα του [Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού](#). Γράφουμε ένα άρθρο με το παραπάνω θέμα συνοδεύοντάς το με σχετικές φωτογραφίες.
2. Ποιες από τις παραπάνω πληροφορίες που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης στα αστικά κέντρα της Ελλάδας των αρχών του 20ού αι. εντοπίζουμε στο διήγημα; Με ποια μέσα αποδίδονται οι συνθήκες αυτές στο διήγημα (αφηγηματικές τεχνικές, εκφραστικά μέσα, γλώσσα).

Τις παραπάνω δραστηριότητες τις μεταφορτώνουμε (upload) στο Edmodo του μαθήματος, με σκοπό να τις παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.

Δραστηριότητες πέμπτης και έκτης διδακτικής ώρας

Ο νατουραλισμός θεωρείται ως η πιο ακραία εκδοχή του ρεαλισμού, καθώς αποδίδει σχεδόν φωτογραφικά την πραγματικότητα και με εξονυχιστικές περιγραφές μελετά την ηθική συμπεριφορά των ηρώων, οι οποίοι παρουσιάζονται ως δέσμιοι εξωτερικών δυνάμεων (όπως οι κοινωνικές συνθήκες) και εσωτερικών παρορμήσεων (όπως τα έμφυτα πάθη). Κάτω από αυτές τις επιδράσεις οι ήρωες του νατουραλισμού υποβιβάζονται ηθικά και αποκτηνώνονται. Για να εξακριβώσουμε την ένταξη του διηγήματος στο λογοτεχνικό ρεύμα του νατουραλισμού μελετάμε την ηθική συμπεριφορά των ηρώων. Πιο συγκεκριμένα:

- **1η ομάδα:** Παρουσιάζουμε τη συμπεριφορά των ηρώων του διηγήματος απέναντι στον Φάρμα και καταθέτουμε την άποψή μας για τη συμπεριφορά αυτή και τις αιτίες που την προκάλεσαν.
- **2η ομάδα:** Παρουσιάζουμε και σχολιάζουμε τις αντιδράσεις των «συναδέλφων» του Φάρμα, όταν βλέπουν επανειλημμένα να γράφεται η μυστηριώδης λέξη στον τοίχο. Ποιες είναι οι αιτίες αυτών των αντιδράσεων;

- **3η ομάδα:** Παρουσιάζουμε την ψυχική κατάσταση του Φάρμα και τις αντιδράσεις του στο διήγημα. Αναπτύσσουμε τις αιτίες στις οποίες οφείλονται οι πράξεις του και την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ήρωας.
- **4η ομάδα:** Ο Φάρμας παρουσιάζεται από τον αφηγητή ως άνθρωπος κενός από αισθήματα. Εντοπίζουμε σημεία του διηγήματος, όπου αποκαλύπτεται η ψυχολογική αυτή κατάσταση του ήρωα.
- **5η ομάδα:** Ποια είναι η στάση του αφηγητή απέναντι στον Φάρμα και τις αιτίες που οδήγησαν στην ψυχική του ερήμωση; Προσπαθούμε να βρούμε στο κείμενο και να παρουσιάσουμε τα σχετικά χωρία.

Δραστηριότητα έβδομης διδακτικής ώρας

1η και 2η ομάδα: Όπως διαβάσαμε στο *Λεξικό λογοτεχνικών όρων* ο ρεαλισμός ως τεχνοτροπία αφορά και άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική. Επίσης μερικές δεκαετίες μετά την εμφάνισή του στη ζωγραφική και τη λογοτεχνία ο ρεαλισμός επηρέασε μια νέα για την εποχή τέχνη, τον κινηματογράφο. Οπότε οι ειδικοί μιλούν για νεορεαλισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα νεορεαλιστικής ταινίας στον ελληνικό κινηματογράφο αποτελεί η ταινία του Αλέκου Αλεξανδράκη *Συνοικία το όνειρο* που προβλήθηκε το 1961. Αφού παρακολουθήσουμε σύντομο [απόσπασμα](#) της ταινίας, συνθέτουμε ένα κείμενο απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Αξιοποιώντας τις γνώσεις που αποκομίσαμε τις προηγούμενες διδακτικές ώρες σχετικά με τα γνωρίσματα του ρεαλισμού εξηγούμε την ένταξη της ταινίας στον νεορεαλισμό.
2. Η ταινία προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις από την κυβέρνηση της εποχής και μερίδα του κόσμου. Τελικά προβλήθηκε λογοκριμένη προκαλώντας και πάλι βίαια επεισόδια. Διαβάζουμε σχετικό [άρθρο](#) στην εφημερίδα *Το Βήμα* και συνθέτουμε ένα κείμενο για τους λόγους που προκλήθηκαν οι αντιδράσεις αυτές.

3η, 4η και 5η ομάδα: Συχνά οι εικαστικές τέχνες και ο κινηματογράφος εμπνέονται από τη λογοτεχνία. Έτσι και το διήγημα που εξετάζουμε έγινε πηγή έμπνευσης των Πέτρου Θανάση και Βανέλλη Δημήτρη, οι οποίοι το διασκεύασαν σε [γραφιστικό αφήγημα](#). Αφού το παρακολουθήσουμε, συνθέτουμε ένα κείμενο απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Αποδίδεται μέσω του λόγου, των σκίτσων και της μουσικής ο νατουραλιστικός χαρακτήρας του διηγήματος; Δικαιολογούμε την απάντησή μας.
2. Ποια είναι η γνώμη μας για το γραφιστικό αφήγημα; Το θεωρούμε πετυχημένο ή όχι και γιατί; Τι μας άρεσε ιδιαίτερα; Ποια/ες αδυναμία/ες εντοπίζουμε;

Γ΄ ΦΑΣΗ

Επιλέγουμε και εκπονούμε ομαδικά μια από τις παρακάτω εργασίες την οποία θα αναρτήσουμε στο Edmodo του μαθήματος και στη συνέχεια θα την παρουσιάσουμε στην τάξη.

Δραστηριότητες όγδοης διδακτικής ώρας

1. Ετοιμάζουμε μια εργασία με θέμα τον κοινωνικό αποκλεισμό στις μέρες μας. Η εργασία μας μπορεί να έχει όποια μορφή επιθυμούμε (άρθρο, διήγημα, ποίημα, σύντομο θεατρικό κείμενο, σκίτσο, αρχείο PowerPoint, αφίσα).
2. Ετοιμάζουμε μια εργασία με θέμα τη δύναμη της τέχνης που ασκεί επίδραση στο κοινό και τα κρούσματα λογοκρισίας από τα εκάστοτε καθεστώτα ή και από ομάδες του πληθυσμού. Η εργασία μας μπορεί να έχει όποια μορφή επιθυμούμε (άρθρο, διήγημα, ποίημα, σύντομο θεατρικό κείμενο, σκίτσο, αρχείο PowerPoint, αφίσα).
3. Αντλώντας υλικό από τις εργασίες που εκπονήθηκαν τις προηγούμενες διδακτικές ώρες και επεκτείνοντάς με όποια άλλη πληροφορία θεωρούμε απαραίτητη συντάσσουμε ένα άρθρο με θέμα το διήγημα «Παραρλάμα» του Δ. Βουτυρά, το οποίο στη συνέχεια θα αναρτήσουμε στην ελεύθερη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια [Βικιπαίδεια](#).

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το συγκεκριμένο σενάριο, επειδή ασχολείται με το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού, θα μπορούσε σε επόμενη εφαρμογή του να επεκταθεί σε διαθεματικό πλαίσιο και να συνδυαστεί με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας της Β΄ Λυκείου και πιο συγκεκριμένα με την Ενότητα «Βιογραφικά είδη» (Θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση σχετικά με τον χαρακτηρισμό ατόμου, τις στερεότυπες αντιλήψεις, τον φυλετικό και κοινωνικό ρατσισμό), στις σελίδες 119 έως 126 του σχολικού εγχειριδίου.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η συγκεκριμένη εφαρμογή πραγματοποιήθηκε χωρίς προβλήματα. Το μόνο αρνητικό στοιχείο ήταν πως το συγκεκριμένο τμήμα της Β΄ Λυκείου δεν εργάστηκε με ιδιαίτερη επιμέλεια και συνέπεια παρά το γεγονός ότι περιλαμβάνει άριστους μαθητές, καθώς και μαθητές με αγάπη για τη λογοτεχνία.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—